

М. В. Попович

Батьківщина

БАТЬКІВЩИНА – «земля батьків», етнічна територія, тобто територія, освоєна кількома поколіннями певного етносу, середовище його проживання. Осмислення належності індивіда до Б. – дуже давній феномен свідомості. Б. символізується як «мати-земля», водночас – і прародителька, і життєдайна сила землі. Певне природне середовище (земля з її лісами, луками, річками та озерами, прилеглими мор. просторами тощо) виступає в ролі Б. тоді, коли воно оцінене культурою, осмислене як своє, як свідчення істор. минулого етносу й сукупність його істор. пам'яток, як джерело індивід. та спіл. для етніч. групи спогадів і переживань. Б. – улюблена земля, відірваність від якої викликає почуття туги, ностальгії. Поняття «Б.» охоплює також соц. середовище – сукупність людей, які оцінюються як «свої», безпосередні предки, про яких зберігається пам'ять, невідомі предки та реальні й можливі нащадки («і мертві, і живі, і ненароджені земляки» – Т. Шевченко). Усіх потенційно «своїх» можна охопити лише певним способом сусп. організації – це, зрештою, суспільство як цілісність, культура як нація й держава. Таким чином, уявлення про Б. як «землю і кров» лише почасти й однобічно відображає сусп. і природну реальність: етнічно «свої» ніколи не бувають справді пов'язані кровною спорідненістю, спільні предки радше належать до етногеніч. легенд, а не до реал. історії, а «своя земля» як етнічна територія є похідною від поняття та культурно-істор. переживання етніч. спільності. В усі часи існує поняття «мала Б.», що приблизно відповідає території життєвого досвіду безпосередньо тієї групи, до якої входить індивід: рідне місто й рідна місцевість, тобто місцевість, де проходить життя, або ландшафт (міський чи сільський), де народився і жив. «Велика Б.» – це територія, культурно освоєна етносом як цілим, і що більше сприймається належність до даної етніч. цілісності та культури, то очевиднішим є розуміння етніч. території як Б. Почуття Б. стає гострішим, зв'язок зі своєю землею переживається багатше й різнобічніше, коли стала територія культурно освоєна глибше й триваліше. У зв'язку з цим В. Липинський зараховував до України як Б. все те, що «осіло», пустило коріння на її землі. Зокрема так формується поняття політ. українства – належності до України як політ. системи незалежно від етніч. походження та реліг. вірувань: як і кожен інший край, Україна може бути, була і є Б. для різних етносів. На етніч. території проживають і представники титул. етносу, що, як правило, дає цій землі ім'я, і представники корін. етносів, що не мають іншої рідної території (в Україні, напр., крим. татари, гагаузи), і представники нац. меншин,

етнічна територія яких лежить поза межами даного краю (в Україні, напр., росіяни, поляки, євреї та ін.). Чи є Україна Б. для того чи іншого її громадянина – представника нац. меншини, залежить від його культурно-політ. переживання її як природ. та соц. середовища. Проте будь-який громадянин України зобов'яз. бути лояльним до неї, дотримуватися її законів та у правових межах своєї діяльності захищати її інтереси, хоча як свою Б. може відчувати й цінувати інше природне та соц. середовище. Це стосується й діаспори, зокрема укр.,– людина діаспори, особливо не з перших поколінь, може розцінювати як Б. і землю предків, і країну, громадянином якої є, але зобов'язана бути лояльною щодо держави, в якій постійно живе. Почуття Б. в цьому та ін. випадках мають різну інтенсивність і мотивацію. Ці почуття можуть реалізуватись у відданості традиціям, зокрема побут., але треба зважати, що культура поведінки взагалі є не єдиним виявом культур. спільності. Проблема культур. належності до Б. ускладнюється за умов урбанізації суспільства, коли повсякден. побут і мас. міська культура уніфікуються подекуди у планетар. масштабах. Людина може почувати себе космополітом – жителем міста взагалі, оскільки міський побут подібний у різних кінцях землі. Повна втрата почуття Б. можлива тільки тоді, коли культура індивіда обмежена нижчими, масовими її рівнями. Б. – це зрештою своя культурна спадщина, і органічна належність до неї переживається тим міцніше, чим вищим є культур. рівень людини.

Рекомендована література

1. Говорун Р. А., П'ятенко В. Є. Одна Батьківщина і двох не буває. Артемівськ, 1997.

Бібліографічний опис:

Батьківщина / М. В. Попович // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2003. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-41252>. – Останнє поновлення : 2023.

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).